SOTER 2026.99 (127)
ISSN 1392-7450 (Print), ISSN 2335-8785 (Online)
https://doi.org/10.7220/2335-8785.99(127).2

Augustė ŽIČKYTĖ
Vilniaus universitetas, Lietuva
Vilnius University, Lithuania

Transcendencijos patirties įtekstinimas Eriko Vardeno esė apie atminimą

THE TEXTUALIZATION OF THE EXPERIENCE OF TRANSCENDENCE IN ERIK VARDEN'S ESSAY ON REMEMBRANCE

SANTRAUKA. Straipsnyje, taikant Paulio Ricoeuro hermeneutinę prieigą, ypač įžvalgas apie religinę kalbą bei produktyvią vaizduotę, tiriamas transcendencijos atsiskleidimas Norvegijos vyskupo Eriko Vardeno, OCSO, knygoje „Sudaužyti vienatvę: apie krikščioniškąjį atminimą". Autorius teologinėje esė daug dėmesio skiria biblinio įsakymo atminti egzegezei, ją papildo asmeninėmis refleksijomis, literatūros, meno, istorijos laukų intertekstais, lingvistinėmis pastabomis. Biblijos ir religinio autobiografinio tekstų sąsajos ir skirtumai išryškėja transcendencijos patirčių reprezentacijoje. Euristinės kalbos pavyzdžių (metaforų, simbolių, hagiografinių pasakojimų ar pasakojimų iš Biblijos) aptarimas atskleidžia, kaip biblinis diskursas autobiografiniame tekste įgyja savitumo. Dėl specifinės poetikos E. Vardeno veikalas lieka literatūriškas, skatina skaitytojo vaizduotės produktyvią veiklą. Naratyvizuotos tapatybės savitumai užčiuopiami klausiant apie žanro ribas bei galimybes kalbiškai fiksuoti egzistencinius pokyčius. Transcendencijos patirtį siūloma suvokti ne kaip vienkartinį įvykį, o kaip procesą. Straipsnyje keliama hipotezė, kad hermeneutinė prieiga suteikia įrankių, padedančių apibūdinti E. Vardeno teksto tikrovę kaip daugiasluoksnę. Toks žvilgsnis leidžia paaiškinti, kodėl ir kaip veikalas gali įtikinamai liudyti tikėjimą. Kasdienybėje esė autoriaus užčiuoptas Dievo artumas lemia analizuojamos teologinės esė išskirtinumą.

SUMMARY. Drawing on Paul Ricoeur's hermeneutic approach, particularly his insights into religious language and the productive imagination, this article examines the manifestation of transcendence in the book by Norwegian Bishop Erik Varden, OCSO, titled "The Shattering of Loneliness: On Christian Remembrance". In this theological essay, the author devotes considerable attention to the exegesis of the biblical *commandment to remember*. This is supplemented by personal reflections, intertextual references from the fields of

Copyright © 2026. Augustė Žičkytė. Published by Vytautas Magnus University, Lithuania. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

literature, art, and history, and linguistic observations. The connections and differences between the Bible and religious autobiographical texts become apparent in the representation of experiences of transcendence. An analysis of examples of heuristic language (metaphors, symbols, hagiographic narratives, or biblical narratives) reveals how biblical discourse acquires a unique character within an autobiographical text. Due to its distinctive poetics, E. Varden's work retains its literary quality and stimulates the reader's productive imagination. The distinctive features of narrative identity become apparent when one questions the limits of the genre and the possibilities of capturing existential changes through language. It is suggested that the experience of transcendence be understood not as a one-time event, but as a process. The article proposes the hypothesis that the hermeneutic approach provides tools for characterizing the reality of E. Varden's text as multilayered. This perspective helps explain why and how a literary work can serve as a compelling testimony of faith. The author's daily experience of God's presence is what makes this theological essay so unique.

RAKTAŽODŽIAI: transcendencijos patirties įtekstinimas, religiniai autobiografiniai tekstai, religinė kalba, egodokumentai, Erikas Vardenas.

KEYWORDS: the textualization of the experience of transcendence, religious autobiographical texts, religious language, egodocuments, Erik Varden.

Įvadas

Kai kurie tekstai skaitytojams atveria įprastai nematomus dalykus, keičia jų požiūrį į tikrovę, plečia susijusių, bet skirtingų tikrovių horizontą. Paulis Ricoeuras (1913–2005) teigia, kad poezija keičia mūsų požiūrį, buvimo pasaulyje būdą[1]. Dėl poveikio poetinę kalbą jis lygina su empirinėmis žiniomis. Tačiau poezija ne tik veikia skaitytoją – ji tampa keliu kerigminės kalbos link. Pasak P. Ricoeuro, „tik poezija šiandien mūsų kalboje liudija metaforinės kalbos galią, kuri mums sako ne ‚Tai yra panašu į tai', bet ‚Tai yra tai'. Tik poezijos keliu galima priartėti prie kerigminės Biblijos kalbos, kai šioji metaforiškai skelbia: Viešpats yra mano uola, mano tvirtovė; aš esu kelias, tiesa ir gyvenimas; tai yra mano kūnas ir t. t."[2]. Poetinė kalba priartėja prie Biblijos kalbos, tokį priartėjimą galima atpažinti vyskupo Eriko Vardeno[3] (g. 1974) teologinėje esė[4]

1 Paul Ricoeur, „Word, Polysemy, Metaphor: Creativity in Language", iš *A Ricoeur Reader / Reflection and Imagination*, red. Mario J. Valdes (Toronto and Buffalo: University of Toronto Press, 1991), 85.

2 Paul Ricoeur, „Experience and Language in Religious Discourse", iš Dominique Janicaud, Jean-Francois Courtine, Jean-Louis Chretien, Michel Henry, Jean-Luc Marion, Paul Ricoeur, *Phenomenology and the Theological Turn: The French Debate (Perspectives in Continental Philosophy)* (New York: Fordham University Press, 2000), 136.

3 Cistersų (trapistų) ordino vienuolio teologinė esė publikuota 2018 m. E. Vardenas ją rašė Šv. Bernardo Kalno abatijoje Lesteršyro grafystėje (Anglija), kurios abatu buvo 2015–2019 m. Nuo 2020 m. E. Vardenas yra Trondheimo (Norvegija) vyskupas-prelatas, nuo 2023 m. – Trumsės apaštališkasis administratorius. 2024 m. jis buvo išrinktas Šiaurės šalių vyskupų konferencijos prezidentu, o 2025 m. paskirtas Dvasininkijos dikasterijos nariu. 2026 m. vasario 22–27 d. vadovavo Vatikane vykusioms popiežiaus ir kardinolų bei Romos kurijos dikasterijų vadovų gavėnios rekolekcijoms.

4 Paulas Tillichas taip apibrėžė teologinę esė: tai išsami teologinė refleksija ar argumentas, kuris nagrinėja vieną konkretų klausimą, problemą ar situaciją, žr. Paul Tillich, *Systematic Theology / Volume I* (Chicago: The University Of Chicago Press, 1951), 59.

„Sudaužyti vienatvę: apie krikščioniškąjį atminimą“[5]. E. Vardeno knyga – šio straipsnio tyrimo objektas, į kurį žvelgiama kaip į teksto tikrovę.

Teksto tikrove laikoma kalba ir vaizduote kuriama prasminga *tikrovė*. Atsietas nuo autoriaus intencijų ir tiesioginių nuorodų į gyvenamą tikrovę, teksto pasaulis skaitytojams gali atverti naujų būdų suvokti tikrovę ir save pačius. Teksto tikrovės konceptui nusakyti svarbios P. Ricoeuro įžvalgos apie referentinę rašytinių tekstų funkciją. Rašytiniuose tekstuose nebelieka rašytojui ir skaitytojui bendros situacijos. Šis ostensinis pokytis implikuoja tikrovės išplėtimą. Kalba kuriamas pasaulis (didžioji jo dalis) „nėra parodomas, o tik pavadinamas, todėl tampa įmanomas visiškas abstrahavimasis nuo aplinkinės tikrovės“[6]. Dėl suspenduojamos referencijos ir kitos atmainos referencijų („nuorodų į kai kuriuos esmingesnius mūsų būties pasaulyje aspektus ar dimensijas“[7]) kinta tekstų tikrovės sąsajos su aplinkine (gyvenama) tikrove. Vidiniai žodžių, sakinių ir tekstų ryšiai išplečia teksto tikrovę. Richardas Kearney'is pažymi, kad „vaizduotė laikoma nepakeičiamu veiksniu kuriant prasmę kalboje ir per kalbą – tai, ką Paulis Ricoeuras vadina „semantine inovacija“[8].

Dėl teksto referentiškumo pokyčių, kalbinės raiškos ypatybių Apreiškimo įvykį reprezentuojanti ir į jį nurodanti autobiografinio religinio teksto tikrovė straipsnyje vadinama daugiasluoksne. Tokia ji yra todėl, kad autobiografinių tekstų tikrovė įima kasdienį gyvenimą ir Apreiškimo įvykį. Ši teksto tikrovės savybė straipsnyje siejama su P. Ricoeuro įžvalga apie per kalbą atrandamą ir nuo užmaršties apsaugančią prasmę. „Norėdami iš naujo atrasti prasmę, turime grįžti prie daugiasluoksnių kalbos sanklodų, prie sudėtingo jos pavidalų daugialypiškumo, kuris tai, kas pasakyta, gali apsaugoti nuo užmaršties destrukcijos“[9] – rašo filosofas. Daugiasluoksnė teksto tikrovė – tai kalbos išplėsta tikrovė, kurioje pasirodo transcendencijos išgyvenimas ir ribinėmis išraiškomis užčiuopiamos bei apibūdinamos ribinės (religinės) patirtys.

Šiame straipsnyje analizuojama ne grožinė literatūra ar poezija, o egodokumentai[10]. Atrodo, įprasta egodokumentus laikyti tekstais, liudijančiais asmeninę patirtį, taip pat ieškoti, kaip aprašytas pasakojimas atitinka tiesą ar papildo faktus ir žinias apie

[5] Šią knygą, matyt, pravartu skaityti turint omenyje ir 2023 m. išėjusią knygą *Chastity: Reconciliation of the Senses* (Erik Varden, *Skaistumas: juslių dermė*, vert. Rūta Tumėnaitė (Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2026). Pasak E. Vardeno, „nuo pat pradžių šias dvi knygas sumaniau kaip diptiko dalis – viena kitą papildančius žvilgsnius į krikščioniškąją antropologiją, siekiančią interpretuoti – ir, tikėkimės, išaiškinti – Biblijos bei Bažnyčios tėvų palikimą, pasitelkiant literatūros ir meno kūrinius“, žr. Erik Varden, *Chastity: Review of Reviews*, Coramfratribus, paskelbta 2023 m. lapkričio 24 d., https://coramfratribus.com/archive/chastity-review-of-reviews/.

[6] Paul Ricoeur, *Interpretacijos teorija: diskursas ir reikšmės perteklius*, vert. Rasa Kalinauskaitė, Gintautė Lidžiuvienė (Vilnius: Baltos lankos, 2000), 94.

[7] Ibid.

[8] Richard Kearney, *On Paul Ricoeur: The Owl of Minerva*, 1st edition (London: Routledge, 2004), 35.

[9] Ricoeur, „Word, Polysemy, Metaphor“, 474.

[10] 1951–1952 m. akademiniame kurse terminą „egodokumentas“ pirmą kartą pavartojo Nyderlandų istorikas Jacques'as Presseris (1899–1970), žr. Arianne Baggerman ir Rudolf Dekker, „Jacques Presser, Egodocuments and the Personal Turn in Historiography“, *The European Journal of Life Writing*, Volume VII (2018): CP90–CP110, 93.

istorinį laikotarpį, etc. Egodokumentams būdingas tam tikras literatūriškumas, kuris skiria juos nuo kitų rašytinių šaltinių. E. Vardeno esė „Sudaužyti vienatvę: apie krikščioniškąjį atminimą“ analizei pasirinkta hermeneutinė prieiga. Tam tikros asmeninės patirties įtekstinimą siekiama suvokti ir apibūdinti kaip procesą, kurio metu specifinė kalba atveria ir parodo kasdienybėje išgyvenamą transcendencijos artumą. Hermeneutai teigtų, kad transcendencija – skaitymo akto metu išryškėjantis teksto interpretavimo veiklos savitumas, tačiau šiame straipsnyje transcendencija yra besikreipiantis triasmenis Dievas, apie kurį byloja gyvenamoji tikrovė ir Šventasis Raštas[11].

Šio straipsnio tikslas – remiantis hermeneutine prieiga, ypač P. Ricoeuro veikalais apie religinę kalbą bei produktyvią vaizduotę, atskleisti transcendencijos pasirodymo žmogui per teksto tikrovę būdus. Tyrime keliami šie uždaviniai: 1) apibūdinti E. Vardeno tekste atpažįstamo biblinio diskurso (metaforų simbolių, retorinių kalbos figūrų ir kt.) savitumą; 2) aktualizuoti religinės patirties (atsivertimo, ribinių išgyvenimų) įtaką subjekto tapatybei, kuri naratyvizuota teksto tikrovėje; 3) remiantis P. Ricoeuro produktyviosios vaizduotės ir figūratyvinės kalbos konceptais tirti egodokumentų literatūriškumą, jų fiktyvumo laipsnį.

Keliant subjektyvios patirties universalumo klausimą, pasirinkta esė analizuojama religinės kalbos aspektu. P. Ricoeuras savo tekstuose apie religinės kalbos diskursą pasiūlo religiją apibūdinti kalbos kategorijomis. Ši kalba, pasak jo, realizuojama skirtingomis kalbomis, o „kalbėti apie „kalbinį tarpininkavimą“ – jau dabar kelti į viršų didingus kalbos ir rašto klodus, kurie struktūrizuoja įvykių atmintį, žodžius ir asmenybes – visiems jiems vienodai suteikdami pamatą“[12]. Vaizduotės ir atminties sąsaja aktualizuojama kalbiniame ir rašto lygmenyje, kai tam tikri įvykiai ar patirtys įtekstinami ir lieka atpažįstami. Remiantis P. Ricoeuro antrinės referencijos (metaforinės referencijos) bei trilypės mimezės (t. y. išankstinio numatymo, įpavidalinimo, suvokimo) konceptais, nagrinėjama religinių autobiografinių tekstų specifika, skaitymo aktas, teksto referentai, jų organizavimo principai ir tikrovė.

Straipsnyje keliama hipotezė, kad hermeneutinė prieiga suteikia įrankių, padedančių apibūdinti E. Vardeno teksto tikrovę kaip daugiasluoksnę. Tekste fiksuojamas

[11] Pasak Česlovo Kavaliausko, „apie transcendenciją mums šiek tiek byloja visa tikrovė ir šiek tiek daugiau – Šventasis Raštas <...> Galime nurodyti kelis formalius transcendencijos aspektus. / 1. Transcendencija, kaip realybė, pranokstanti mūsų sąmonės sritį ir nepriklausoma nuo jos, – gnoseologinė t. / 2. Mūsų kintamą tikrovę bei empirinį patyrimą pranokstanti idėja bei jos pagrindas, kaip neregima, absoliuti, „anapus esanti“ dvasia – metafizinė t. / 3. Tiesos apskritai riba, žmogaus pažinimo ir egzistencijos siekių horizontas – antropologinė t. / 4. Išaiškinanti pasaulį, tačiau nuo jo nepriklausoma subjektyvi Dievo laisvė, absoliučios esmės ir būties tapatybė – teologinė t. / 5. Visus kūrinius ir jų prigimtį pranokstantis nepasiekiamas dieviškumas, kuris laisvai atsivėrė žmogui apreiškime bei malonėje, kuris per Amžinąjį žodį išgelbėjo ir išaukštino žmogų tikram gyvenimui, – pozityvioji t.“. Žr. Česlovas Kavaliauskas, *Trumpas teologijos žodynas* (Vilnius: „Lumen“ fondo leidykla, 1992), 333–334; 336–337.

[12] Paul Ricoeur, „Experience and Language in Religious Discourse“, iš *Phenomenology and the Theological Turn: The French Debate (Perspectives in Continental Philosophy)* (New York: Fordham University Press, 2001), 130.

kasdienis gyvenimas ir Apreiškimo įvykis. Teksto tikrovė daugiasluoksnė, nes įima kasdienę gyvenamą tikrovę ir transcendenciją. Esė – transcendencijos tekstualizavimo, asmeniškai priimto (autobiografiškai artikuliuoto) Apreiškimo įkūnijimas, o tokia tekste įkūnyta patirtis yra įvykis, procesas, keičiantis asmeninį pasakojimą, naratyvizuotą tapatybę. Tyrimas aktualus dėl to, kad leidžia paaiškinti, kodėl ir kaip E. Vardeno veikalas gali įtikinamai liudyti tikėjimą.

Biblinė hermeneutika – religinė patirtis autobiografiniuose tekstuose

Interpretavimo ir supratimo teorija – hermeneutika – ilgus šimtmečius buvo taikoma religinių ir politinių tekstų aiškinimui. Šiame straipsnyje ji pasirinkta religinio autobiografinio teksto analizei[13]. Tokios prieigos svarbą artikuliuojant savivoką rodo kitų tyrėjų darbai. Pavyzdžiui, Johnas D. Barbouras tyrė asmens sąmoningumą ir autobiografijos rašymą kaip hermeneutinį procesą, taip pat autobiografijos religinę bei etinę plotmę[14] ir teologiją autobiografiniuose tekstuose[15]. Francesco'as Ferraris autobiografijos rašymą vadino hermeneutine praktika, kuri reikšminga Holokaustą (Aušvicą, Šoa) išgyvenusiųjų refleksijai[16]. Pasak Heatheros Walton, daugeliui praktinės teologijos atstovų užduotis empiriškai pateikti ir hermeneutiškai išplėtoti išgyventą religinę patirtį yra savaime suprantamas dalykas[17]. Tačiau, prideda ji, „kai gyvenimo rašymą[18] vertiname iš literatūros perspektyvos, pasirodo, kad pati patirtis yra konstruojama pasakojimo procese"[19]. Norėdama pagrįsti savo įžvalgą, H. Walton mini P. Ricoeuro naratyvinės tapatybės konceptą – kintanti ir kūrybiška tapatybė, idant būtų suprasta, autoriaus turi būti pateikta pasakojant, naratyvine forma. Minėtų tyrėjų įžvalgos rodo, kad susidūrimas su tekstu skatina savivoką. Rašymas konstruoja, struktūruoja tapatybę ir patirtį, daro jas suprantamas.

[13] Hermeneutikos, Biblijos ir literatūros teorijų sąsaja tiksliai užčiuopta konferencijoje, kurios pranešimai publikuoti esė rinkinyje: Ann Loades ir Michael McLain, red., *Hermeneutics, the Bible and Literary Criticism (Studies in Literature and Religion)* (London: Palgrave Macmillan, 1992).

[14] John D. Barbour, *The Conscience of the Autobiographer: Ethical and Religious Dimensions of Autobiography* (Houndmills, Basingstoke, Hampshire RG21 2XS and London: Macmillan Academic and Professional Ltd, 1992).

[15] John D. Barbour, „Autobiography, Biography, and Theological Questioning", iš *Oxford Research Encyclopedia of Religion*, red. John Barton (New York, 2016, online edn, Oxford Academic, 2014), https://doi.org/10.1093/acrefore/9780199340378.013.207.

[16] Francesco Ferrari, „Autobiography as a Hermeneutic Practice of Reconciliation with Oneself", iš *Reconciliation, Heritage and Social Inclusion in the Middle East and North Africa*, red. Iyad Muhsen AlDajani, ir Martin Leiner (Cham: Springer Nature, 2022), https://doi.org/10.1007/978-3-031-08713-4_4.

[17] Heather Walton, „Life Writing and Religion", iš *International Handbook of Practical Theology*, red. Birgit Weyel, Wilhelm Gräb, Emmanuel Lartey ir Cas Wepener (Berlin, Boston: De Gruyter, 2022), https://doi.org/10.1515/9783110618150.

[18] Orig. „life writing".

[19] Walton, „Life Writing and Religion", 50.

Plėtodamas biblinę hermeneutiką, P. Ricoeuras daugiausia dėmesio skyrė Apreiškimo ir religinės patirties įtekstinimo problematikai, tačiau jo svarstymai apėmė ir savasties, buvimo pasaulyje klausimus, aktualius bendrajai hermeneutikai. Pasak George'o Bondoro, biblinė hermeneutika nėra vien bendrosios hermeneutikos principų pritaikymas interpretuojant tekstą. Jo teigimu, pirmiausia taip yra todėl, kad „pagrindinis Biblijos referentas (Dievo ir Kristaus vardas) ir joje siūlomas pasaulis, vadinamas Dievo karalyste, yra visiškai originalūs"[20]. Tiriant pasirinktą religinį autobiografinį tekstą, lengviau atpažinti sąsajas tarp Įsikūnijimo ir jo žodinės išraiškos, tarp biblinių pasakojimų bei įvaizdžių aiškinimo ir supratimo dialektikos, taip pat tarp poetiniams tekstams būdingos figūratyvinės kalbos ir kasdienių patirčių refleksijų. Taip yra dėl to, kad „hermeneutikos problema visuomet yra krikščionybėje, nes ši prasideda skelbimu, pirminiu pamokslu, pasak kurio, su Jėzumi Kristumi [Dievo] karalystė lemtingai priartėjo prie mūsų. Bet šis pirminis pamokslas, šis žodis pasiekia mus per tekstus – per raštus, kuriuos reikia nuolat atgaivinti žodžiu, kad išliktų aktualus pirminis žodis, liudijantis pamatinį ir pamatus klojantį įvykį"[21]. P. Ricoeuro įžvalga padeda formuluojant pirmąją tyrimui apie transcendencijos įtekstinimą svarbią prielaidą: pasirinktas autobiografinis tekstas nuo grožinės ar dokumentinės literatūros skiriasi specifiniu referentu, jam būdinga tam tikra kalba (simboliai, metaforos, pasakojimai iš Biblijos). Kita tyrimui svarbi įžvalga – tai P. Ricoeuro žodžiu *atgaivinti* įvardytas poreikis, sufleruojantis, kad pati kalba (ir vartojamos kalbinės figūros) gali naujai aktualizuoti pirminį žodį apie pamatinį įvykį.

Ta pati kalbos savybė suponuoja klausimą apie autobiografinių tekstų kaip gyvenimo (ap)rašymo specifiką, pasireiškiančią per biblinio teksto ir tikinčiojo gyvenamosios tikrovės ryšį. Juk pats P. Ricoeuras retoriškai klausia: „Ar nesiperša išvada, kad kalbos įtampa metaforoje skirta tikrovės suvokimo įtampai išsaugoti?"[22], kai „yra" tuo pačiu metu „nėra", o veikiau „yra kaip"? Apaštalą Paulių P. Ricoeuras laiko idėjos, kad knygos ir gyvenimo interpretacija atitinka viena kitą, abipusiai prisiderina[23], autoriumi. Pasak filosofo, Paulius „kviečia žodžio klausytoją dešifruoti savo egzistencijos procesą Kristaus Kančios ir Prisikėlimo šviesoje"[24]. Bibliniai naratyvai ir įvaizdžiai teikia prasmę, keičia gyvenimus. Biblinėje (krikščioniškoje) hermeneutikoje jie skatina egzistencinę refleksiją: „Mūsų egzistencija dešifruojama remiantis panašumu į Kristų. Vėlgi galime kalbėti apie interpretaciją, nes, viena vertus, knygoje glūdinti paslaptis paaiškėja mūsų patirtyje ir čia verifikuojamas jos aktualumas, o kita vertus – mes juk save pačius suprantame žodžio veidrodyje. Santykis tarp teksto ir veidrodžio,

[20] George Bondor, „Paul Ricoeur and the Biblical Hermeneutics", *Journal for the Study of Religions and Ideologies*, 9 (27) (2010): 204.

[21] Paul Ricoeur, *Egzistencija ir hermeneutika: interpretacijų konfliktas*, sudaryt. ir vert. Arūnas Sverdiolas (Vilnius: Baltos lankos, 2001), 134.

[22] Ricoeur, *Interpretacijos teorija*, 81.

[23] Ricoeur, *Egzistencija ir hermeneutika*, 137.

[24] Ibid.

liber et speculum, yra pamatinis hermeneutinis mazgas“[25]. E. Vardeno tekstas su žmogaus sukūrimo, išėjimo iš Egipto, Loto žmonos, Letos upės ar karaliaus Mido mitų naratyvais, taip pat derlingos žemės, Dievo pirštų prisilietimo, atveriamos ir gydomos širdies, randų metaforomis, nuogo žmogaus, liūto ir kitais motyvais ir yra toks save patį suprantančiojo atvaizdas „žodžio veidrodyje“. Vis dėlto Biblijos ir autobiografinių tekstų ryšį galima užčiuopti su išlygomis. Svarbu fiksuoti tekstų autorystės (įkvėptumo) skirtumą. Kita vertus, transcendencija, religijos fenomenas gyvenamojoje tikrovėje reiškiasi per kalbą ar užrašytą tekstą, o gebėjimas, ilgesys, skatinantys atsiliepti, tarsi glūdi pačiame žmoguje, jo vaizduotės galioje.

E. Vardeno knyga apie atminimą – kai sėna tampa nauja

E. Vardeno knygos „Sudaužyti vienatvę: apie krikščioniškąjį atminimą“ viršeliui panaudotas Didžiajame kartūzų vienuolyne (Saint-Pierre-de-Chartreuse, Prancūzijoje) esančios Arcabo freskos fragmentas. Jame vaizduojami kartu su prisikėlusiu Kristumi vakarieniaujantys Emauso mokiniai. Biblinė scena papildo asmeninį knygos pasakojimą – istorija iš Biblijos tampa tekstu, kurį svarbu suasmeninti. Knygoje interpretuojamas freskos fragmentas apibūdinamas asmeniškai įsitraukti, užčiuopti Dievo pirmumą prisiminimo dėka raginančiais žodžiais:

> Arcabas kreipia mūsų dėmesį į esminį dalyką: Dievas prisimena mus anksčiau nei mes Jį. <...> Greta piligrimo dešinėje pusėje sėdi ketvirtas asmuo, kurio profilio nematyti. Manau, kad tai aš arba tu. Esame kviečiami prisėsti ir pasidalyti savo istorija, būdami tikri, kad niekada nebuvome išėję iš Dievo akiračio. Tai, kas sena, praėjo, atėjo tai, kas nauja. Ir daiktai nušvinta auksiniu šlovės spindesiu[26].

Skaitančiojo vaizduotė stimuliuojama vaizdu. Biblinio pasakojimo interpretacija (freska) taip pat yra tekstas. Integruojant tekstus, Dievo artumo patirtis interpretuojama dar kartą. Arcabas, pasak E. Vardeno, nurodo į esminę žinią. Ją galima identifikuoti kaip transcendencijos, sakramento (neregimos malonės regimo ženklo) ir sakramentinio gyvenimo patirtį. Žmogaus ir Dievo susitikimas įvyksta todėl, kad Dievas prisimena pirmas. Dėl jo įsiterpimo į keliaujančių mokinių (taip pat ir į paties E. Vardeno bei jo knygos skaitytojų) buitį sena keičia nauja, visa nušvinta šlove. Knygoje rašoma, kad „Kristus susiranda keliautojus tada, kai šie nusivilia, negalėdami Jo rasti. Jis girdi jų nerimą kaip tylų šauksmą. Po akimirkos Jis iškels gedulo duoną kaip Eucharistijos ostiją“[27]. Eucharistijos ostija gedulo duonoje – dvi to paties veiksmo priešybės,

[25] Ricoeur, *Egzistencija ir hermeneutika*, 139.
[26] Vardenas, *Sudaužyti vienatvę*, 153–154.
[27] Ibid., 153.

sujungiamos metaforinės kalbos palyginimu. Dėl viršelio iliustracijos asmeninių refleksijų ir atradimų pilna knyga gali būti suvokiama kaip istorija, kuria dalijamasi kelyje ar sėdint prie stalo su Jėzumi. Knygos skyrių pavadinimai – Biblijos parafrazės: „Atmink esąs dulkė“, „Atmink, kad buvai vergas Egipte“, „Prisiminkite Loto žmoną“, „Tai darykite mano atminimui“, „Globėjas jums viską primins“, „Rūpinkis neužmiršti Viešpaties“. Šie asmeniui (skaitytojui) ir bendruomenei adresuoti įsakymai atminti knygos autoriui buvo tarsi švyturiai, padedantys plaukti jūroje[28].

Biblijos parafrazės esė – ne tik Toroje, Pranašų literatūroje ar Naujajame Testamente randami liepimai. Šie raginimai – ir reikšmingos nuorodos, realizuojančios jau anksčiau šiame straipsnyje minėtą poreikį vis atgaivinti tikėjimo turinį raštu. E. Vardeno knygoje apie krikščioniškąjį atminimą susipina religijos, meno, muzikos, literatūros, istorinių liudijimų gijos, atveriančios skirtingus pasakojimo lygmenis, struktūruojančios atmintį. Jei žmogus suvokia save per kalbą, visuotinė ir asmeninė patirtys taip pat tampa naratyvizuotos[29]. Išankstinį esė autoriaus žinojimą, mėginimą struktūruoti fragmentus iš gyvenimo ir tekstų į viena sieja trilypės mimezės procesas, kuris taip pat jungia skaitytojo bei teksto pasaulius. Kreipdamasis į skaitytoją, E. Vardenas teigia: „Stengiausi rašyti iš savo patirties, todėl knyga daugeliu atžvilgių bus ribota. Siūlau ją kaip draugišką kvietimą keliauti kartu. Puiku, jei atsiras tokių, kurie mane pralenks, – tik džiaugsiuosi tolumoje matydamas jų baltas bures“[30]. Tiek rašymo, tiek skaitymo procesus jis apibūdina kelionės jūra metaforomis. Skaityti – tai keliauti kartu nebijant *pralenkti* autoriaus.

Knygos pasakotojas itin dėmesingas vartojamiems žodžiams. Pavyzdžiui, troškimo, troškulio, ilgesio įtaka gyvenimui ir asmens tapatybei atsiveria dėl etimologinės, leksinės žodžių „*humilis*“, „*aware*“, „ilgesys“, „*Logos*“, „tiesa“ ir kt. analizės, taip pat – dėl žmogaus tapatybei ir pašaukimui apibūdinti pasirenkamų metaforinių teiginių. „Nors esame dulkės, niekuomet nesitenkinsime likdami vien dulkės, nes pažinome švelnų Dievo pirštų prisilietimą“[31] – rašo E. Vardenas. Dievo pirštų prisilietimo motyvas atpažįstamas kūrybos akte, sakramentinėje ekonomijoje, atkuriančios Dvasios veikime. Knygos įvade pasakotojo žodžiais fiksuojama to, kas įsivaizduojama ir atsimenama, jungtis. „Ar norėdamas teigti, kad išties ką nors atsimenu, turiu būti asmeniškai tai patyręs“[32]? Dėl pažymėtos priešpriešos tarp prisiminimo ir asmeniškai išgyventos situacijos, tai, kas atsimenama, tampa universalia patirtimi. Knyga dedikuota iš Alepo (Sirija) kilusiam kunigui Michaelui Kayalui. Pabaigos žodyje *In Memoriam*

[28] Vardenas, *Sudaužyti vienatvę*, 17–18.

[29] Referencija ir pretenzija į tiesą skiria istorinius ir fikcinius pasakojimus, o religiniuose tekstuose istorija ir fikcija persipina. Pasak K. J. Vanhoozerio, P. Ricoeuras sieja istoriją ir fikciją – istorija remiasi vaizduote ir pasakojimo kompozicijos mechanizmais, o fikcija susijusi su tikrove. Tačiau, jo teigimu, „fikcinio diskurso nuoroda yra neišsami arba suspenduota, kol ją priima ir pritaiko skaitytojas“. Žr. Kevin J. Vanhoozer, *Biblical Narrative in the Philosophy of Paul Ricoeur: A Study in Hermeneutics and Theology* (Cambridge: Cambridge University Press, 1990), 96.

[30] Vardenas, *Sudaužyti vienatvę*, 18.

[31] Ibid., 26.

[32] Ibid., 9.

pasakojama, kad 2013 m. šį kunigą, E. Vardenui pažįstamą iš studijų Romos popiežiškajame Rytų institute laikų, pagrobė ginkluoti vyrai – jo likimas nežinomas. Tačiau ar motyvacija rašyti, atsiliepti į pasaulio skausmą autobiografinio religinio teksto subjektą (rašytoją ar skaitytoją), pasakojantį savo gyvenimo istoriją, skiria nuo bet kurio kito literatūros veikėjo, pasakotojo? Jei transcendencijos patirtis – subjektyvi reakcija, kaip ji apibūdinama kalba, kas ją daro suprantamą ir paveikią? Ar galima teigti, kad teologinės esė – ne vien argumentuoti teologiniai veikalai tam tikromis tikėjimo temomis, bet ir tikėjimo liudijimas?

Iš knygoje pateikiamų asmeninių refleksijų verta aptarti tris pasakojimus apie skirtingus E. Vardeno gyvenimo etapus: nutikimą šiam tebesant devynerių ar dešimties, sąmonės pokytį bemaž šešiolikos, išklausius G. Mahlerio „Prisikėlimo" simfonijos, ir prisiminimą apie 2013 m. pagrobtą bičiulį. Jais kuriama to, kuris pasakoja, naratyvinė tapatybė. Rykštė, randai, pasaulio skausmas, širdis, tiesos ilgesys, artumo atmintis, neišvengiamas blogis – šios pasikartojančios metaforos skatina manyti, kad autobiografiniai intarpai iš vaikystės autoriaus interpretuojami jau turit omenyje ir kitus du epizodus. Paminėtinos dvi paties E. Vardeno pastabos apie patirties refleksiją. Pirma, pasak jo, „esame linkę idealizuoti vaikystę, todėl neturėtume pernelyg pasitikėti savo ankstyvaisiais prisiminimais"[33]. Antra, „atmintis yra daugiau nei užžėlęs asmeninių prisiminimų tvenkinys <...> Iš tiesų, atsiminti – tai palikti krantą, prie kurio esame prisišvartavę, ir išplaukti į atvirą jūrą, kad ir kokie pavojai ar džiaugsmai ten lauktų"[34]. Kelionė atviroje jūroje – tai minties judesys, pastangos suprasti, o ne statiški prisiminimai. Dėl svarbos savivokai, kiekvieną iš trijų pasirinktų teksto tikrovės fragmentų galima suvokti ir kaip esė literatūriškumo – savybės, siejančios tikrovę ir fikciją – ženklus. Be to, daroma prielaida, kad per teologinius svarstymus apie atminimą, biblinę egzegezę, meno, literatūros kūrinių komentarus skaitytojui pažįstama ir konkretaus žmogaus gyvenimo pasakojime įtekstinta transcendencija.

Transcendencijos patirties tekstualizavimas – atsivertimas

Antrajame knygos skyriuje „Atmink, kad buvai vergas Egipte" savo komentarą apie Marijos Egiptietės gyvenimą E. Vardenas pradeda teigdamas: „Aš priklausau griežtos regulos Cistersų ordinui, kurio nariai dažnai vadinami trapistais"[35]. Esamuoju laiku fiksuojama pasakotojo dabartis. Tiksliai įvardyta tapatybė atskleidžia rašymo apie šią šventąją motyvaciją. Vis dėlto, sekant P. Ricoeuru, ši tiesioginė asmeninė E. Vardeno pastaba nurodo ne autoriaus intenciją ar bendrą jo ir klausytojų istorinę situaciją, lūkesčius ar jausmus, o paties teksto reikšmę, teksto atvertą minties kelią[36]. Tam tikra

[33] Vardenas, *Sudaužyti vienatvę*, 10.
[34] Ibid., 17.
[35] Ibid., 48.
[36] Ricoeur, *Interpretacijos teorija*, 105.

poetika fiksuojami istorinėmis ir teologinėmis žiniomis persmelkti asmeniniai ieškojimai E. Vardeno yra įtekstinami, įrašomi į cistersų (trapistų) bendruomenės ir žmonijos pasakojimus. Savo atsivertimo patirties savitumą E. Vardenas lygina su ėjimu, laikydamas ją tuo, kas nesiliovė dominti ir atsiskleidė po truputį. Todėl gana keblu tekste analizuoti momentinę transcendencijos patirties reprezentaciją:

> Kai kuriems žmonėms atsivertimas būna staigus, sukeltas tarsi kokio nušvitimo. Tačiau mano kelias buvo kitoks. Jis nebuvo kaip nors ypatingai įdvasintas, jei šiuo žodžiu vadinsime aiškų transcendencijos potyrį. Dievo slėpinys man apsireiškė užslėptais, giliai įkūnytais būdais. Gyvenau eidamas nuo vienos suvokimo pakopos prie kitos. Net grynai akademinės teologijos studijos man buvo (ir liko) konkreti disciplina, radikalaus realizmo forma, nuo kurios priklauso mano gyvenimas. Kai teologija praranda šį būtiną bruožą, liaujasi mane dominusi[37].

Patyrimas, susidūrus su transcendencija, tekste fragmentiškas. Figūratyvinė kalba įgalina transcendencijos patirtį apibūdinti kaip iki galo nepaaiškinamą, neapčiuopiamą. Tokia susitikimo su transcendencija reprezentacija atsivertimą atskleidžia kaip įvykių jungtį, vis kintantį pasakojimą, kuriame veikia susidomėjęs teologija pasakotojas. Poreikis suprasti gyvenime apsireiškiantį Dievo slėpinį reikalauja radikalumo. Transcendenciją E. Vardenas atpažįsta kituose tekstuose, pasitelkdamas juslių visumą, vaizdą ir garsą. Būseną, kilusią nuskambėjus G. Mahlerio „Prisikėlimo“ simfonijai, jis aprašo pabrėždamas savo reakciją į konkrečius žodžius:

> Tikėk, mano širdie, tikėk: tau niekas nepražus!
> Ko tu ilgėjaisi ir ką mylėjai,
> už ką kovojai, – visa yra tavo! Tikėk:
> esi ne veltui gimus! Ne veltui
> gyvenai, kentėjai!

> Sulig šiais žodžiais manyje kažkas pratrūko. Negalėjau atsispirti atkakliai kartojamam „ne veltui, ne veltui“. Nebuvo taip, kad norėjau tuo tikėti. Tiesiog žinojau, jog tai tiesa. Galbūt tai skamba banaliai, tačiau tą akimirką mano sąmonė pasikeitė. Tai nutiko tikrai ne dėl perdėtai sukilusių emocijų ar šaltos analizės. Žinojau, kad manyje yra kažkas, kas viršija mano ribas. Suvokiau, kad nesu vienas. Nepajutau kaži kokios ypatingos šilumos ar vidinio ekstatiško judesio. Neverkiau. Tačiau daugiau nebegalėjau abejoti atrasta tiesa, ji buvo tokia pat tikra kaip mano būtis. Niekados nebeapleido šis jausmas, ir iki šiol jis mane stebina[38].

[37] Vardenas, *Sudaužyti vienatvę*, 15.
[38] Ibid., 13–14.

Transcendencijos artumas šioje ištraukoje – tai išgirsto raginimo paskatintas žinojimas. Transcendencija siejama su naujos galimybės, pažado, staigaus pokyčio, atrastos tiesos išgyvenimu. Atpažintas savyje, „kažkas" viršijo E. Vardeno patirčiai apibūdinti parankias sąvokas. Pasakotojo žodžiai pasižymi vaizduotę atveriančiu daugiaprasmiškumu. Netikėtas artumas užčiuopiamas pirmiausia įvardijant tai, kas nepatirta, ko ši būsena nesukėlė, o patirties radikalumą, pretenziją į asmeninę tikrovę keičiančią tiesą atskleidžia frazės „daugiau nebegalėjau abejoti", „tikra kaip mano būtis", „niekados neapleido šis jausmas".

Pirmoji tekstualizuojamos transcendencijos analizei svarbi esė teksto vieta – E. Vardeno (vaiko) reakcija į tėvo pasakojimą apie susitikimą su ūkininku, giliai randų išvagota nugara:

> Jo kalinimo pėdsakai, paprastai nematomi, netyčia atsiskleidė kaip anų įvykių liudijimas <...> tų randų paveikslas įsirėžė mano atmintyje, o drauge su jais į mano saugią visatą, nuo šiol suardytą, nuožmiai įsibrovė pasaulio skausmas. Staiga pasijutau silpnas ir pažeidžiamas. Buvau vaikas, miglotai nutuokiau apie karą, okupaciją ir žmonių žiaurumą, tačiau mane prabloškė suvokimas, kad kažkas greta manęs, ko aš nepažinojau, bet galėjau pažinoti, patyrė tokį žiaurumą <...> Vis dėlto nemanau per daug sureikšminantis savo vaikišką jautrumą teigdamas, kad pajutau poreikį išsiaiškinti, ką reiškia anie randai[39].

Randai – tai istorinių įvykių liudijimas, nuolat persekiojusi ir lyg žabangai kartais buvusi žinia[40]. Šis tėvo perpasakotas vaizdas įstrigo vaiko atmintyje, veikė jo saugią tikrovę, o ilgainiui sukėlė pasaulio skausmo ir užuojautos patirtį. Išgyventa silpnumo ir pažeidžiamumo patirtis, karo, okupacijos, žiaurumo akivaizdybė skatino E. Vardeną domėtis Antruoju pasauliniu karu. „Mūsų vietos bibliotekininkė nebežinojo, ką su manimi daryti. Turėjau jai iš namų nešti raštelius, kad galiu imti viską, ką noriu"[41] – rašoma knygoje. Galima gretinti tiesioginę vizualaus, egzistenciškai reflektuoto bei į uždarą erdvę įsibrovusio skausmo patirtį su transcendencijos patirtimi, tačiau reikia pripažinti tokio gretinimo sąlygotumą. Kita vertus, visa apimančio pasaulio skausmo metaforą reiktų suvokti kaip siejančią konkretaus žmogaus ir visos žmonijos išgyvenimus. Nors kirčių randai – tekstinė nuoroda į tuometę vaiko akistatą su žiaurumu, jos reikšmės per pažadintą poreikį išsiaiškinti prasmę plečia individo tikrovę. Žodis peržengia vieno gyvenimo ribas, kai vaizdas dėl atpažįstamumo įsiveržia ir į skaitytojų gyvenimus, ir, reikalaudamas atsako, juos keičia.

Kita į kalbą įsprūstančios transcendencijos analizei svarbi asmeninė refleksija – dėl G. Mahlerio simfonijos E. Vardeną ištikęs suvokimo, kad jis nėra vienas, išgyvenimas:

[39] Vardenas, *Sudaužyti vienatvę*, 9–10.
[40] Ibid., 10.
[41] Ibid.

> Kas gi nutiko? Manau, reikėtų sakyti: aš prisiminiau <...> Mahleris įkvėpė man jausmą, kad įmanoma priimti gyvenimą, nepasiduodant nevilčiai ar beprotybei, nes pasaulio kančia yra apglėbta begalinio geranoriškumo, kuris suteikia jai prasmę. Atradęs – prisiminęs – šį geranoriškumą, atpažinau jį kaip asmeninį buvimą. Norėjau jo siekti, sužinoti jo vardą ir pažinti bruožus[42].

Susitikimo patirtį tekste išreiškia veiksmažodžiai „prisiminti", „įkvėpti", „apglėbti". Transcendencijos artumas apibūdinamas būdvardiniu daiktavardžiu „geranoriškumas". Kančią apglėbianti transcendencija pačios kančios nesunaikina – ji ją įprasmina. Tekste atsiverianti patirtis panaši į asmeninį santykį, nes tai, kas viršija materiją, čia atpažįstama kaip siekiamybė, kaip tai, kas turi vardą ir bruožus. Dėl numanomo panašumo šiame teksto fragmente transcendencija įgyja asmens pavidalą, tampa Asmeniu, Įsikūnijusiu Žodžiu.

Trečioji refleksija transcendencijos išgyvenimą atskleidžia kaip ribinę patirtį. E. Vardenas pasakoja apie iš Alepo kilusio studijų bičiulio Michaelio pagrobimą ir tikina kasdien jį prisimenantis. Vieno konkretaus prisiminimo išgyvenimai yra tapatūs vaikystėje girdėto pasakojimo apie rykščių išvagotą nugarą sukeltiems išgyvenimams:

> Kai galvoju apie Michaelį, – o tai darau kasdien, – kartais jaučiu pasibjaurėjimą, kurį patyriau vaikystėje, supratęs, kokius randus gali palikti pykčio rykščių kirčiai. Susidūrę su *mysterium iniquitatis* (blogio slėpiniu), jaučiame, kad turime į ją atsiliepti. Tačiau ką gi mes galime atsakyti? Blogis yra nelogiškas. Tokiais atvejais jaučiuosi kaip keliaujantys į Emausą mokiniai, užklupti laikino paralyžiaus: „Jie nuliūdę sustojo" (Lk 24, 17).

> Vis dėlto jų istorija tęsiasi. Tarp jų atsidūręs nepažįstamasis traukia juos į priekį ir išjudina iš sąstingio. Išklauso, padrąsina, paaiškina. Keliautojams to nė nesuvokiant, išsklaido jų sielvartą ir suteikia jam prasmę. O prie stalo jį perkeičia. Tai, kas atrodė praradimas, vėl virsta laimėjimu, tariamas pralaimėjimas pasirodo esanti pergalė, o vienatvė ištirpsta nuo uždegančio širdis kito asmens buvimo[43].

Retrospektyvaus E. Vardeno pasakojimo kertiniai žodžiai – *mysterium iniquitatis*. Blogio, taip pat ir transcendencijos, patirtys vadinamos slėpiniu. Rykščių kirčių palikti randai – tai žmoniją apibūdinanti metafora. E. Vardenas sakosi dar vaikystėje žinojęs, kad „tapti žmogumi – tai prisiimti didelę naštą"[44], ir kad tai yra užduotis, kurios jis privalo imtis[45]. „Buvo dienų, kai šis žinojimas mane gniuždė. Tačiau, jei nebūčiau jo įgijęs anuomet, galbūt nebūčiau pastebėjęs, kaip į mano, regis, juodžiausią tamsą įspindo

[42] Vardenas, *Sudaužyti vienatvę*, 14.
[43] Ibid., 152.
[44] Ibid., 10.
[45] Ibid., 11.

šviesos spindulys – jis pasiekė mane per muziką“[46] – rašo E. Vardenas. Nors blogio patirtis tekste tiesiogiai netapatinama su patirtos transcendencijos patirtimi, dėl nepažinumo ir neapibrėžtumo abiem apibūdinti pasirinktos slėpinio sąvokos kreipia viena į kitą. Dviejų polių – gėrio ir blogio, šviesos ir tamsos – kuriama įtampa išryškina jų skirtumą.

Nuo mažumės skaitęs istorijos knygas, atsakymų ieškojęs literatūroje, jaunystėje E. Vardenas atminties sužadintoją ir įkvėpėją rado Bažnyčioje: „Tai dėl jos savo banalų, kartais varganą gyvenimą ėmiau suvokti kaip pasakojimą apie atpirkimą, prasidedantį laikų pradžioje ir besitęsiantį amžinybėje“[47]. Tekstu žadinama atmintis atsiskleidžia ne tik per retrospektyvaus žvilgsnio ir aprašomų įvykių refleksijos pokytį. Asmuo savo individualią patirtį atpažįsta laikų pradžią ir amžinybę siekiančiuose pasakojimuose, kurie keičia pasakojančiojo dabartį. Todėl dar vienas įsidėmėtinas šio teksto fragmento dėmuo – asmeninės istorijos ir Biblijos pasakojimo paralelė. Tekste galima atpažinti E. Vardeno aplinkos (gyvenamos tikrovės) ir Biblijos tekstuose fiksuojamos tikrovės panašumus. Jis savo gyvenimą interpretuoja pasakojimo apie atpirkimą šviesoje, regi save „žodžio veidrodyje“. Toks savitas gyvenamos ir Biblijos tekstų tikrovių santykis žymi nuolatinę autoriaus pastangą interpretuoti, suprasti. Paskata tam – per gyvenimo įvykius, Biblijos tekstus prabylanti transcendencija. E. Vardeno, kaip ir Emauso mokinių, paralyžiui išsklaidyti reikalingas visa keičiantis Asmens artumas. Išgyventą nuostabą lydi istorijos tęsinio galimybė. Kalba reikalinga ne tik dėl to, kad Biblijos žodžiais užčiuopiamas naratyvizuoto gyvenimo tęstinumas, bet ir dėl per autobiografinį tekstą atpažįstamos transcendencijos.

Išvados

Autoriaus pasirinktas knygos viršelis ir jo tekstinė interpretacija leidžia teigti, kad visas eseistinis pasakojimas yra atsakas į kasdienį Dievo artumą. Autobiografinėse refleksijose fiksuota gedulo duonos ir Eucharistijos priešybė, visa apimantis sakramentiškumas atskleidė rykščių, randų metaforos bei muzika, prisiminimu žadinamos patirties, skausmo ir buvimo žmogumi kaip naštos, kurios privalu imtis, reikšminius ryšius. Asmeniniai pasakojimai pildė šešis biblinius įsakymus atminti – taip teksto tikrovė tapo daugiasluoksne. E. Vardeno pastangos rašyti įtraukiant asmeninę patirtį bei atradimus lėmė teologinės esė autentiškumą.

Transcendencijos patirtis ir pasakotojo atsivertimas apibūdinami kaip tam tikri vienas kitą pildantys, kalba žadinamos vaizduotės inspiruoti transcendencijos tekstualizavimo etapai. Tris skirtingus gyvenimo laikotarpius reflektuojantys pasakojimai byloja kintančią naratyvinę tapatybę, kurią dera apmąstyti tiek kitų asmeninių,

[46] Vardenas, *Sudaužyti vienatvę*.
[47] Ibid., 16.

meno ar literatūros istorijų, tiek paties Apreiškimo šviesoje. Tai literatūriški, vienas kitą papildantys pasakojimai. Tekste fiksuota pasakotojo žiūros, pasakojimo strategijų kaita atskleidžia nuolatinį poreikį interpretuoti, dėl to gyvenimo kelionė įgyja kryptį ir tikslą. Tai leidžia transcendencijos patirtį apibūdinti kaip procesą. Teksto tikrovėje ši patirtis skleidėsi ne kaip individualizuota duotybė, bet kaip kasdienybėje slypintis impulsas prisiminti, nustebti. Todėl E. Vardeno veikalas – autentiškas ir universalus transcendencijos artumo liudijimas, kurio atpažįstamumą lemia kalba.

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

1. Barbour, John D. „Autobiography, Biography, and Theological Questioning“. Iš *Oxford Research Encyclopedia of Religion*, ed. John Barton. New York, 2016. Online edn., Oxford Academic, 2014. https://doi.org/10.1093/acrefore/9780199340378.013.207.
2. ——. *The Conscience of the Autobiographer: Ethical and Religious Dimensions of Autobiography*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire RG21 2XS and London: Macmillan Academic and Professional Ltd, 1992.
3. Jacques Presser, „Egodocuments and the Personal Turn in Historiography“. *The European Journal of Life Writing*, Volume VII (2018): CP90–CP110; 90–110.
4. Bondor, George. „Paul Ricoeur and the Biblical Hermeneutics“. *Journal for the Study of Religions and Ideologies* 9 (27) (2010): 203–218.
5. Ferrari, Francesco. „Autobiography as a Hermeneutic Practice of Reconciliation with Oneself“. Iš *Reconciliation, Heritage and Social Inclusion in the Middle East and North Africa*, ed. Iyad Muhsen AlDajani ir Martin Leiner. Cham: Springer Nature, 2022. https://doi.org/10.1007/978-3-031-08713-4_4.
6. Kavaliauskas, Česlovas. *Trumpas teologijos žodynas*. Vilnius: „Lumen“ fondo leidykla, 1992.
7. Loades, Ann ir Michael McLain, ed. *Hermeneutics, the Bible and Literary Criticism (Studies in Literature and Religion)*. London: Palgrave Macmillan, 1992.
8. Ricoeur, Paul. „Word, Polysemy, Metaphor: Creativity in Language“. Iš *A Ricoeur Reader / Reflection and Imagination*, ed. Mario J. Valdes, 65–85. Toronto and Buffalo: University of Toronto Press, 1991.
9. ——. „Experience and Language in Religious Discourse“. Iš *Phenomenology and the Theological Turn: The French Debate (Perspectives in Continental Philosophy)*, ed. Dominique Janicaud, Jean-Francois Courtine, Jean-Louis Chretien, Michel Henry, Jean-Luc Marion, Paul Ricoeur, 127–146. New York: Fordham University Press, 2000.
10. ——. *Interpretacijos teorija: diskursas ir reikšmės perteklius*, vert. Rasa Kalinauskaitė ir Gintautė Lidžiuvienė. Vilnius: Baltos Lankos, 2000.
11. ——. *Egzistencija ir hermeneutika: interpretacijų konfliktas*, sudaryt. ir vert. Arūnas Sverdiolas. Vilnius: Baltos lankos, 2001.
12. Tillich, Paul. *Systematic Theology. Volume I*. Chicago: The University Of Chicago Press, 1951.
13. Vanhoozer, Kevin J. *Biblical Narrative in the Philosophy of Paul Ricoeur: A Study in Hermeneutics and Theology*. Cambridge: Cambridge University Press, 1990.
14. Vardenas, Erikas. *Skaistumas: juslių dermė*, vert. Rūta Tumėnaitė. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2026.
15. ——. *Sudaužyti vienatvę: apie krikščioniškąjį atminimą*, vert. Vaiva Narušienė. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2024.

16. Varden, Erik. „Chastity: Review of Reviews“. Coramfratribus. Paskelbta 2023 m. lapkričio 24 d. https://coramfratribus.com/archive/chastity-review-of-reviews/.

17. Walton, Heather. „Life Writing and Religion“. Iš *International Handbook of Practical Theology*, ed. Birgit Weyel, Wilhelm Gräb, Emmanuel Lartey ir Cas Wepener, 47–60. Berlin, Boston: De Gruyter, 2022. https://doi.org/10.1515/9783110618150.

Gauta: 2026 04 03
Parengta: 2026 09 08

Augustė ŽIČKYTĖ – Vilniaus universiteto Literatūros, kultūros ir vertimo tyrimų instituto A. J. Greimo semiotikos ir literatūros teorijos centro doktorantė. 2012 m. Vilniaus universitete baigė lietuvių filologijos bakalaurą, o 2014 m. tame pačiame universitete – literatūros antropologijos ir kultūros magistrantūrą. 2017 m. Vytauto Didžiojo universitete baigė religinio švietimo magistro studijas. Mokslinių tyrinėjimų sritys: literatūros teorijos, biblinė hermeneutika, transcendencijos patirties įtekstinimas, religiniai autobiografiniai tekstai. El. paštas a.zickyte@gmail.com.

Augustė ŽIČKYTĖ – Ph.D. student at the A. J. Greimas Centre for Semiotics and the Theory of Literature, Institute of Literary, Cultural, and Translation Studies, Vilnius University, Lithuania. In 2012, she earned a Bachelor's degree in Lithuanian Philology from Vilnius University, and in 2014, a Master's degree in Literary Anthropology and Culture from the same university. In 2017, she earned a Master's degree in Religious Education from Vytautas Magnus University, Lithuania. Areas of research: literary theory, biblical hermeneutics, the textualization of the experience of transcendence, and religious autobiographical texts. E-mail a.zickyte@gmail.com.